

in »Trojke«? Čudim se, zakaj ni Družba izdala Cankarjevih »Troje povesti« kot redno knjigo. Vso plitvo šaljivost in romanticizem bo ljudstvo rado dalo za zdrav realizem.

Leposlovja tudi v bodoče ne bomo smeli prezirati, dasi je trditev, da bo ljudstvo vpilo predvsem po poučnih knjigah, resnična. Posebno bo ljudstvo po vojni hotelo več socialnega znanja; ljudje, ki so preživeli tri leta na frontah in ta čas tudi mnogo brali, doživeli in mislili, bodo hoteli vedeti marsikaj, o čemer se nam niti sanjalo ni. Sicer pa, katera dobra leposlovna knjiga ni tudi poučna, če se vzame v tem zmislu? Prva naloga pa bo, blažiti srca ljudi in zopet: blažiti ljudi. To pač vidimo, kam nas pripelje samo materialna kultura.

To samo o glavnem. O podrobnosti odločevati je težko. Omenim naj samo molitvenike. To je mohorjanski problem, o katerem se je pisalo mnogo in o katerem se želi samo, da so pisani v lepem jeziku in da vsebujejo mnogo jedra ob kratkem. Ob kratkem, pravim. Molitvenika, ki bi ga z veseljem vzel v roko izobraženec, Mohorjeva družba še ni izdala. Več evangelija in psalmov bi hoteli. Ali bi ne mogel biti tudi molitvenik umetnina svoje vrste? Morda naj bi bili tudi bolj redki. Kdor pa piše proti molitvenikom in, recimo, Življenju svetnikov, ta hoče, naj se želja vseh drugih ukloni njegovi želji. Vprašanje je samo, kako bo Življenje svetnikov pisano? O tem bomo mogli govoriti še, ko izide.

O Koledarju je Dom in Svetov ocenjevalec že izrazil eno mnenje. Koledar naj bi bil naš narodni koledar, zrcalo naše velikosti in našega življenja. Lepa misel, ki se v tekočem letu gotovo ne dá izvesti. To naj bi bila naša najkrasnejša knjiga, naš almanah, z znanstvenimi in leposlovnimi doneski vseh. Kdor bi nas hotel spoznati, naj bi pogledal v to knjigo in spoznal bi vse naše, trpljenje, napredek in nazadovanje. Bolj kočljiva stvar pa je koledarjev imenik, radi katerega se je že mnogo pisalo in nekaj tudi poskušalo. Mislim, da je dosti, če je imenik tiskan vsakih pet let, če že mora biti; ta čas se adresar ne spremeni mnogo, velikanska večina članov se ne spremeni in naši kmetje (ti so večinoma udje) se ne selijo. Svetoval pa bi, naj se natisne »Kažipot in novičar«. Slednja vas naj bi se natisnila po dekanijskih in političnih okrajih kot dozda, z označbo pošte in železnice, in imenom duhovnikov in učiteljev ter oseb, ki se navadno pogosto selijo, z označbo lege vasi in posebnosti v bližini. Torej nekaj zemljepis. Poleg tega v kratki pripombi, kaj se je preteklo leto v vasi važnega zgodilo, če je n. pr. gorelo, se dozidala cerkev, šola ali društveni dom... To bi se dalo izvršiti; ljudstvo bo na ta način nehote spoznavalo domovino in prebiralo ta »Kažipot-novičar« z največjim zanimanjem. To bi ne vzelo več prostora kot današnji polni imenik.

Še nekaj! Knjig — opisov narodov in zemlje nam manjka in prihajajo vse prereditko na svetlo. Kako je ljudstvo z zanimanjem bralo »Kitajce in Japonce« in drugo. Danes je čas, da se seznanimo s celim svetom. Ljudje se bodo zanimali za tujo zemljo in ljudstva bolj kot kdaj prej. Ker se dovolj ne poznamo med seboj, zato se pogosto sovražimo. Sploh pa Slovenci nimamo večjih zemljepisnih del.

Posebej letos se ljudje tudi pritožujejo, da so štiri knjige premalo. Poleg političnega tednika ima po-

vprečna slovenska hiša le še Mohorjeve knjige za celo leto. Ali ne bi raje Družba zvišala članarino in izdala več knjig?

Zadnja želja pa je, in ta je splošna, naj bi imela Družba nekoliko več stika z ostalimi slovenskimi kulturnimi delavci in posebej z literati, in sicer bi želeli parlamentarnega medsebojnega stika. Družbino delo je težavno. Marsikaj bi se zboljšalo, marsikaj bi se olajšalo in ta ali ona želja bi se izpolnila, ta ali ona slabost bi izgnila. To je največja kulturna ustanova našega naroda, denimo naše najboljše moči vanjo!

France Bevk.

Telesne vaje stražnika. Ves široki, zaliti obraz se mu je svetil od prisrčnega smeja.

»Najprešernejši umetnik bi si ne izmislil take podobe, kakor jo je v svojem pošastnem humorju ustvarilo te vsakdanje življenje samo... Povem ti od začetka to čudežno zgodbo, ki sem jo zadnjič bral... Mladoleten otrok je kradel... nič ni povedano, kaj, kako in kje da je kradel... in prisodili so mu štiriindvajset ur zapora. Do tu je stvar navadna in pusta.«

»Navadna in pusta je.«

»Pa ti pokaže nemudoma svoj spačeni obraz... Otrok se je skrival, da bi se odtegnil pravici, ukanil jo za njen delež; ni ga bilo v ječo. Pravica je čakala potrpežljivo, nazadnje pa se je razhudila in je sama poslala po grešnika. Naravnost v šolo je poslala ponj. Bila pa je v svojem papirnem srcu še toliko topla in mila, da si je izbrala za ta nevšečni posel najbolj debelega stražnika, zavaljeno dobričino, ki je težko sopol in nikakor ni bil podoben rabeljnu. Poklical je otroka, grešnika, izpred učitelja in izmed tovarišev ter se je ob svetlem jutru napotil z njim križem po glasnih cestah do hiše pravice in človeške sodbe. Spotoma mu je še rekel v svoji dobrotljivosti: 'Ne bom te vodil za roko, fant, da se ne bodo ljudje izgledovali in te ne bo preveč sram, čeprav se ti godi, kakor zaslužiš. En korak ali dva stopaj pred menoj, kar tako, samo ne pobeigni mi nikar, ker glej, pretežak sem, da bi te lovill' — Komaj je še blagosrčni stražnik tako izpregovoril, se fant izgubi v gnečo, pobliskoma in brez glasu, kakor podlasica v listje. Debela pravica stoji tam, ne gane se in ne črne od samega strmenja. Nazadnje pljune, zakolne ter se nameri brez odlašanja in premišljevanja... kam pač? Naravnost na otrokov dom. Kam bi otrok drugam pobeignil, če je v sili? Doma vpraša mater, vpraša jo debeli stražnik: 'Kje imate otroka?' — Mati ga pogleda osorno, se obrne vstran in pravi: 'Iščite si ga!' Ozre se po izbi, ne ozira se dolgo; izpod postelje molí strgani čevelj grešnikov. — 'Fant, zlepa se vdaj in vstani, drugače bo joj!' — Fant se potuhne, prav počasi in na skrivoma potegne tudi čevelj za seboj. — 'Še enkrat ti pravim, fant, da vstani in se prikaži!' — Pod posteljo je tiho, še dihanja ni; mati stoji ob oknu, gleda na cesto in ne reče nič. Stražniku je vroče od dolge poti, od srda in skrbi... In zdaj si oglej podobo, z veseljem in spoštovanjem si jo oglej, ker take še nisi videl!... Premeri najprej izbo; tesna je in siromašna, vsa čemerna je, kajti gledala je marsikaj strahotnega; v kotu stoji postelja, tako nizka, da zleze podnjo komaj tako suh in droben otrok, kakor so tisti, ki kradejo. In sredi te zanikarne, mrzle, sive tesnobe

se grmadi ogromna gora, stene se plaho umikajo njenemu nasilju. Ta gora hrope, sopiha, v soparnih valovih puhti vročina iz nje. Sklone se, kolikor se pač more, uprè se z obema mogočnima rokama ob škripajoči posteljnjak, poklekne trudoma. In tedaj, prav zares, tedaj se zasolze tiste drobne oči: 'Tak zgani se že, nesnaga, vsaj oglasi se! Kaj ne vidiš, da ne morem za teboj?' — Nič glasu izpod postelje. — 'Pa vi tam, ženska, pa ga vi pokličite, zlézite za njim!' — Mati se ne okrene, le pravi: 'Ni moj posel!' — in gleda na cesto. Globoko zavzdihne stražnik, nagne glavo do tal, poseže z roko pod posteljo, ali ne spravi je dalje nego do komolca. Postelja se zamaje, zaškriplje bridkostno. — 'Le dajte, da se podere na otroka!' — ga opomni mati. Stražnik zakolne in se napravi po kolenih na drugo stran. Narahlo zašumi pod posteljo: otrok je zaslutil nevarnost ter se umaknil... Kako da se ne smeješ tej prečudni podobi?»

»Saj se ji smejem... v srcu! Povej do kraja!»

»Nazadnje ga je zalotil, grešnika, zgrabil ga je za nogo. Zgrabil ga je, vlekel z vso silo. Otrok se je upiral, z obema tenkima rokama se je oklenil noge posteljnjaka, dokler ni omagal in izpustil. Vdal pa se ni, tudi takrat še ne. Brcal je in opletal in grizel in praskal. Stražnik se je potil, dihal je težko, toda vlekel je neutrudoma, dokler ni tiste drobne, oprasene, posvalkane revščine privlekel na dan... Pa res, kako da se ne smeješ?»

»Rad bi se, toda... kaj je že konec?»

»Konec je, kajpak. Nato se prične pusta in navadna stvar, kakor je bila v začetku. Poklicali so pred sodnika obadva, mater in otroka, stražnik je bil pa poglavitna priča. Sodnik je bil milosten človek, pošalil se je, da so telesne vaje koristne za rejene ljudi in je oba grešnika spodil domov...»

»To še ni konec, ne more biti! Na podobi ni obraza otrokovega, ko se je skrival pod posteljo. Ta obraz ni bil otroški, temveč je bil star in izsušen in groza je gledala z njega. Kako da nisi videl tistih oči? Nikoli več ne bodo gledale zaupljivo, tudi smejale se ne bodo nikoli več. Sodnik bo pozabil na veselo zgodbo, stražnik bo umrl, tudi mene ne bo več in tebe... ali po cesti bo hodil človek s sklonjeno glavo in zastrtimi očmi in s kletvijo v srcu; kdor ga bo srečal, se mu bo ognil plah...»

»Če tako pogledaš na podobo... seveda, tudi najlepša hiša ima zadaj smetišče in gnojnico...»

»Pa tudi materinega obraza nisi videl takrat, ko je gledala skozi okno. Jaz ga slutim, ali ne videl bi ga rad; mislim, da bi me bilo strah...»

Tovariš se je zamislil; nazadnje je zavzdihnil, kakor napol resnobno, napol zadovoljno zavzdihne človek, kadar bere posmrtnico.

»Na čudne načine, na zelo različne umirajo ljudje... časih ne kane niti kaplja krvi...»

Ivan Cankar.

Rdeče vrste.

Ne čudim se. Prva beseda, ki jo je pojmlil moj otrok, resnično pojmlil, ni bila beseda »mama«, ne »ata«, tudi ne katera drugih besed, ki jih navadno izgovarjajo otroci, ampak velika, neskončna, nerazumljiva beseda »kruh«. — Ne, ne čudim se!

»Otroci kričijo!« — »Ne, ljudje kričijo. Matere in očetje kričijo.« — »Ni res; jaz sem slišal natančno, da kričijo otroci. Nedolžnih krik reže tako v srce. In čuj — otroci nas kolnejo...« — »Ne, ne, ne! Ti govoriš neznosne in nemogoče stvari.« — »Ali glej — to je tožba na nas vse. Otroška tožba je prokletstvo na nas. Gorje nam! In — otroci umirajo!« — »Aj, aj, ti si slep. Očetje in matere mrjó.« — »Ha, ne mrjó očetje in matere, otroci mrjó, dà, otroci. Smrt očetov in mater ne bi bila tako bridka, ne tako kruta... tako kruta...»

Moj prijatelj Živko trdi, da je zapisal Schopenhauer: »Ali ni že razvidno iz nujnosti toliko varno zastraženega evropskega ravnotežja, da je človek zver?...« Jaz mislim, da ima Živko popolnoma prav in verjamem, da je Schopenhauer to zapisal — vendar mislim, da bi danes za take dokaze ne bilo treba sezati po tem filozofu.

Kralj Hakon v Ibsenovi drami »Die Kronprätendenten« govori: »Zaslepljeni mož! Ne preostaja mi drugega, kot da Vas pomilujem. Vi mislite, da Vas Gospodov klic zove na prestol, in ne vidite, da je to samo Vaš napuh. Kaj je, ki Vas mika? Kraljevi prstan, škrlatni plašč, pravica, sedeti tri stopnice višje kot drugi? Kako bedno, bedno — ko bi bilo biti kralj samo to, bi Vam zagnal kraljestvo v klobuk, kot zaženem beraču krajcar... Norveška je bila država — postala pa bo ljudstvo... To je delo, ki ga je položil Bog na moja pleča...»

France Bevk.

